

Dergiabant

2025, 13(1): 253-257, doi: 10.33931/dergiabant.1630031

Muhaddis: İlim Tarihinde Bir Kimliğin İzleri

Abdullah AYDIN¹

Geliş Tarihi (Received): 30.01.2025

Kabul Tarihi (Accepted): 12.03.2025

Yayın Tarihi (Published): 31.05.2025

Öz: Bir ilim dalına külli bakışla bir eser kaleme almak, o ilmin başlangıcından gelişimine kadar geçirdiği aşamaları göz önüne almayı gerektirir. Hadis ilminin yaşadığı serüvenin hikâyesi külli bakışla bir bütün olarak henüz yazılmadı. Hadis akademisyeni Sezai Engin'in kaleme aldığı *Muhaddis İlim Tarihinde Bir Kimliğin İzleri* adlı eser alandaki bu boşluğun fark edildiğini göstermektedir. Bu bağlamda eserin, hadis tarihini, hıfz ve kitabetin tedvin, tedvinin tasnif, tasnifin usul ve şerh ile bağlantı ve etkileşimini bütün bir yapı içinde anlatan bir hüviyet arz ettiği söylenebilir. Ayrıca hadis tarihine külli bakışın muhtasar bir girişi addedebileceğimiz bu kıymetli eseri önemli kılan diğer bir hususun öyküleyici ve betimleyici anlatımın imkânlarından yararlanmış olmasıdır. Hadis tarihinin temel durakları, muhaddis sahâbenin çabalarından başlayarak hareket halinde, kronolojik sıra içinde ele alınmış; olay, yer, kişi ve zaman öğeleri belirtilerek sade ve akıcı anlatım üslubuyla bütüncül bir hikâye yapısı içinde sunulmaya çalışılmıştır. Hadis ilmiyle ilgilenenler başta olmak üzere toplumun hadisle ilgili bakış açısına olumlu katkı yapacağını düşündüğümüz bu eser alanındaki yazına yeni soluk getirecektir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Tedvin, Tasnif, Rihle, Mihne.

&

Abstract: Writing a scholarly work with a comprehensive perspective on a particular field of knowledge necessitates an examination of the stages it has undergone from its inception to its development. The historical trajectory of ḥadīth studies has not yet been fully documented from such a holistic perspective. The book *Muhaddith: Traces of an Identity in the History of Knowledge*, authored by ḥadīth scholar Sezai Engin, signifies an awareness of this gap in the field. In this regard, it can be asserted that the book provides a coherent framework that elucidates the history of ḥadīth by illustrating the interconnections and interactions between memorization and writing, compilation, classification, methodology, and commentary. Moreover, another aspect that renders this valuable work significant — one that may be considered a concise introduction to a comprehensive view of ḥadīth history — is its effective use of narrative and descriptive techniques. The fundamental milestones of ḥadīth history are analysed within a chronological framework, beginning with the efforts of Companion scholars. The book systematically incorporates elements of event, place, person, and time, presenting them in a cohesive narrative structure characterized by a clear and fluid style. We believe that this work, particularly valuable for scholars and researchers of ḥadīth studies, will make a significant contribution to the broader understanding of ḥadīth in society and introduce a fresh perspective to the academic discourse in the field.

Keywords: Ḥadīth, Tadwīn, Classification, Rihla, Mihna.

Atıf/Cite as: Aydın, Abdullah. "Sezai Engin. Muhaddis: İlim Tarihinde Bir Kimliğin İzleri". *Dergiabant* 13/1 (Mayıs 2025), 253-257. doi: 10.33931/dergiabant.1630031

İntihal-Plagiarism/Etik-Ethic: Bu kitap değerlendirmesi, bir hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği, araştırma ve yayın etiğine uyulduğu teyit edilmiştir. / This book review has been reviewed by a referee and it has been confirmed that it is plagiarism-free and complies with research and publication ethics. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/policy>

Copyright © Published by Bolu Abant İzzet Baysal University Faculty of Theology, Since 2013 – Bolu

¹ Öğr. Gör., Abdullah Aydın, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, abdullah.aydin@bilecik.edu.tr.

Sezai Engin. Muhaddis: İlim Tarihinde Bir Kimliğin İzleri. İstanbul: İnsan Yayınları, 2024.

“Bir kitabın okura sunduğu şey nedir?” sorusuna farklı cevaplar verilebilir. Kimi okur bilgi edindiğini, kimi düşünce dünyasını genişlettiğini kimi de kitabın hayatına ilham kaynağı olduğunu söyleyebilir. Kitabın okura sunabileceği en değerli şeylerden biri -belki de en değerlisi- ona konu hakkında perspektif/bakış açısı sunmasıdır. Kitabın sonuna ulaşan okurun konuyla alakalı karşılaşacağı hususlarda değerlendirme yapabileceği bir bakış açısına sahip olması en büyük kazancıdır. Bir ilim dalının oluşum, gelişim ve temel uğrak noktalarının bilinmesi, o ilim dalına külliyetli bir şekilde bakılması ve teferruatlarının bütün içinde tuttuğu yerin anlaşılması için son derece önemlidir. Elimizdeki eser, hadisçi bir akademisyenin hadis ilminin gerek tarih gerekse usûl ve şerh olsun başlangıcından sonuna kadar temel uğrak noktalarını akademik dilin dışına çıkarak serbest edebi bir dille kaleme aldığı olgusal anlatımın güzel bir örneğini teşkil etmektedir. Hadis ilminin tarihinin olağanüstülüklerin tarihi değil, bu işe gönül vermiş “muhaddis”lerin olağanüstü çaba ve gayretlerinin tarihi olduğu düşüncesi eserin arka planında ana düşünce olarak sürekli akmaktadır. Eserin toplumun hadis ile ilgili bakış açısına olumlu katkı yapacağı, bilgi ve perspektif eksikliğinden kaynaklanan yanlış ve yanıltıcı yorumları nispeten engelleyeceği, hadislerle doğru bir zeminde yaklaşılmasına vesile olacağı belirtilebilir. Ayrıca eseri önemli kılan diğer bir hususun öyküleyici ve betimleyici anlatımın imkânlarından yararlanılarak hadis tarihinin temel durakları muhaddis sahâbenin çabalarından başlayarak hareket halinde kronolojik bir zaman içinde olay, yer, kişi ve zaman öğeleri belirtilerek sade ve akıcı anlatım üslûbuyla bütüncül bir hikâyeye yapısı içinde sunulmaya çalışılması olduğu söylenebilir. Hz. Peygamber’in hayat tarzının ve sözlerinin ezberlenmesi, kitaplara taşınması, ilim halkalarında müzakeresi, onu taşıyan râvilerin değerlendirilme sürecinden şerh literatürüne varıncaya dek hadis ilminin yaşadığı serüvenin hikâyesi külli bakışla bir bütün olarak henüz yazılmadı. Böyle bir çaba için kaleme alındığı anlaşılan “Muhaddis” yüklendiği her yazıda bu bütüncül bakışın giriş denemelerini sunuyor okura. Adeta yüksek bir dağın zirvesinden bir şehrin izlenmesi gibi hadis ilminin geçirdiği her aşama öncesi ve sonrasıyla bağlantılı olarak temel uğrak noktalarıyla kesilmeyen bir akış içinde anlatılmakta. On dört yazının yer aldığı eser İslam ilim tarihinde hadis ilminin İslam için ne ifade ettiği, “muhaddis” kimliğinin nasıl oluştuğu ve bu kimlik sahibinin inandığı değerlere sunduğu hizmetleri nasıl deruhte ettiği ana hatlarıyla sade bir üslup ve dingin bir anlatımla sunulmaktadır. “Ravi” ile başlayan hadis tarihi serüvenini bütüncül okuma çabası “Muhaddis” ile devam ediyor. Okurlar sırada hangi eserin olduğunu merakla bekliyor. Kim bilir belki de ehil bir kalem İbn Hacer’in romanını yazar, “Şarih”.

Eserin “Zincirin İlk Halkası: Muhaddis Sahâbiler” adlı ilk yazısında (s.11-19) yazar, Rasûlullah’ın sözlerini sonraki nesle aktararak üzerine düşen vazifeyi yerine getiren ve “yüzleri ağaranlar” payesinin ilk sahibi olan bu güzide nesilden müksirûnun örneklerini verir. Burada sahâbe için kullanılan “Kendi dönemini aşan bir bilince sahiptiler” (s.18) cümlesi hadis ilminin serüveninde ilk halkayı oluşturan sahâbenin üst düzey sorumluluk bilincine sahip oluşunun çok isabetli bir tespittir. Bu tespit, çaba ve gayreti ancak ilmin öneminin bilincine varmış olanların yürütebileceği hakikatini ortaya koyar ki aynı durumun ikinci ve üçüncü nesilde bulunduğunu söylemek mümkündür. Yazarın bu dönemde muhaddis kimliğini oluşturan temel etkenin sahâbedeki istek, ilgi, irade ve çaba olduğunu belirtmesi hadis tarihinin de bunun somutlaşmış hali olduğuna bir vurgu olarak okunabilir. Ayrıca sahâbenin iştiaklarını aşan gayretlerine ilaveten akrabalık ilişkilerinin, peygambere yakınlık ve onun duasına mazhar olmanın, yaşlarını aşan bir arzuyla ilme sarılmalarının, toplumsal özellik olan “hıfz vasfı”nın da sahâbe döneminde muhaddis kimliğinin oluşumunda etkisine temas edilir.

Hadis ilminde tedvin dönemi önemli aşamalardan birini teşkil etmektedir. Yazar, “Deve Yüklü Kitaplar: Halife Buyruğu ve Tedvin” başlıklı ikinci yazısında (s.21-29) bu dönemin başat özelliklerinin devlet destekli hadis toplama projesi yani İbn Şihâb’ın öncülük ettiği müdevvinler ekibine halifenin devlet desteği sağlaması olduğunu zikreder. Halife Ömer b. Abdülazîz (717-720) ve Hişâm b. Abdülmelik’in (724-743) hadis tedvininde oynadığı role temas edilerek bu denli önemli ve büyük bir işin devlet desteği olmadan yürütülemeyeceğine vurgu yapılır. Yani bu dönem devlet desteği, kolektif çaba ve insanüstü gayretlerin renk verdiği bir dönemdir. Hz. Peygamberin ölümüyle birlikte karşılaşılan sorunlardan biri

de hadis uydurmalarıydı. Bunun da etkisinin bulunduğu bir süreç olarak başlayan tedvinin emrini muhaddis kimliği de bulunan Halife Ömer b. Abdülaziz'in vermesini öne çıkaran yazar kışkırtıcı bir soru sorar: "Muhaddis kimliğine sahip olmayan biri devlet başkanı olsaydı tedvin başlar mıydı?" Aslında sorudan da anlaşılabilceği üzere yazar bu başlık altında tedvin döneminde muhaddis kimliğini oluşturan unsurlardan ziyade bu kimliğin hadisle ilgili faaliyetlere yön verici niteliğini ortaya koymaktadır.

"Yola Revan Olmak: Rihlede Geçen Ömürler" adını taşıyan üçüncü yazı (s.31-39) İslam ilim tarihinin kurucu faaliyeti olan ilim yolculuklarını ele almaktadır. Yazar okuru da adeta muhaddisle birlikte yolculuğa çıkarmış, onun hissiyatını, yaşadığı sıkıntı ve zorlukları ona da yaşatmış gibidir. Muhaddis kimliğinin temel kurucu unsurlarından ve ilim tarihinin temel güzergâhı olan rihle, hadis birikimini arttırmak ve âli isnad elde etmek amacıyla yapılmıştır. "İlmi yetkinliğin" ve "donanımlı bir muhaddis" olmanın göstergesi olan rihle olgusunun gerek râviye gerekse İslam ilim tarihine kazandırdıklarını Süfyân es-Sevrî (ö. 161/778), Abdullah b. Mübârek (ö. 181/797) ve Bakî b. Mahled (ö. 276/889) gibi muhaddislerin yolculukları üzerinden anlatır.

"Rivâyet ve Râvinin Çetin Sınavı: İsnad Tenkidi Tecrübesi" başlıklı yazı (s.41-46) eserin dördüncü yazısıdır. Müslümanlara ait bir tecrübe olarak isnad uygulaması, bilginin güvenilirliğinin test edildiği ilk inceleme laboratuvarıdır. Yazar, genel olarak İslam ilim tarihi özelde ise hadis tarihinin kırılma noktalarından biri olan isnad uygulamasının önemine dair sözleri nakleder. Râvi sayısının ve hadis uydurmalarının artmasına paralel olarak gelişen cerh ve ta'dîl sisteminin "muhaddis" kimliğinin önüne "münekkit" vasfını eklediğini belirtir. Bilginin güvenilirliğini test etmede otokontrol sistemi olan cerh ve ta'dîl ilminin önemli simaları Şu'be (ö. 160/776), Yahya b. Saîd el-Kattân (ö. 198/813), Yahya b. Maîn (ö. 233/848) ve Ali b. el-Medîni'nin (ö. 234/849) öncü rollerine değinilerek sistematik tenkit sürecinin bilginin kaynağına aidiyeti ve doğru tespitindeki etkisine temas edilir.

Eserin 5.yazısı olan "İlk Tasnif Denemeleri" adlı yazıda (s.49-55) "muhaddis" kimliğinin "musannif" sıfatıyla buluşması anlatılmıştır. Aslında tasnif tedvinin doğal ve kaçınılmaz bir sonucuydu. Mecrasında akan bir süreç başlamış ve devam etmekteydi. Tedvinin bir araya getirdiği rivâyet malzemesinin konularına göre ayrı kapak altında sınıflandırılması anlamındaki tasnif Emevîlerin (661-750) sonunda başlayan Abbâsilerde (750-1250) zirveye çıkan bir sürece girmiştir. Bu bağlamda yazar İbn Cüreyc (ö. 150/767), Süfyân es-Sevrî ve Abdullah b. el-Mübârek (ö. 181/797) gibi ilk musannif sayılan isimlerden bahsederek günümüz yazarların ilk eser heyecanına benzetme çabasıyla anlatıya biraz romantik unsurlar katsa da ilk olma hissiyatlarını anlamaya ve anlatmaya çalışır. İlerleyen süreçte gelişen tasnif tarzını gösteren *Muvatta'* ve İmam Mâlik'in (ö. 179/795) süreçteki yerini biraz daha kapsamlı ele alır. Abbâsi halifesi Mansûr'un (754-775) ilim erbabına sunduğu imkânlar, İmam Mâlik ile ilişkileri ve *Muvatta'*ın yazılmasındaki etkisi nazara verilir. Yazarın tasnif dönemini nitelemek için kullandığı "tedvindeki emeklerin meyveleri" (s.53) sözü bu yazının özlü bir ifadesidir.

Kitabın "Simge Bir İsim: Usul Arayışındaki Şâfiî" adlı yazısı (s.57-64) İmam Şâfiî'nin kişisel hayat serüvenine temas etmekle birlikte talebesi olduğu İmam Mâlik ve İmam Muhammed'e (ö. 189/805) itirazlarını, usul anlayışının temel özelliklerini, Ehl-i Hadis ile Ehl-i Rey arasında bir yolla usulü cemetme çabalarını ve hadis ilmine getirdiği yeni yaklaşımların izini sürmektedir.

Kanımızca kitapta yazarın Ehl-i Hadis ile Ehl-i Rey usullerini birleştirdiğini belirttiği İmam Şâfiî'nin usul anlayışının gelişmesindeki katkısının doğru zeminde anlaşılabilmesi için bu yazıdan önce hicri ikinci asrın başlarında oluşmaya başlayan Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey ekollerinin temel özellikleri ve ayrışma noktalarına dair bir yazının eksikliği hissedilmektedir. Eserin sonraki baskılarında bu içerikte bir yazının eklenmesi kitabın kısmen eksik kalan bütünlüğünü tamamlayacaktır.

"Ehl-i Hadisin Varoluş Mücadelesi: Mihne ve Kriz" başlıklı yazı (s.65-74) Hadis âlimlerine en üst düzeyden baskının gerçekleştiği Mihne sürecini ve etkilerini ele almaktadır. Mihne, Abbâsi halifesi Me'mûn (813-833) döneminde başlayıp Mu'tasım (833-842) ve Vâsık'ın (842-847) sürdürdüğü Mu'tezilî görüşlerini devlet desteğiyle zorla benimsetmek için hadis uleması üzerine baskı kurduğu h. 218-232/m.833-848 yılları arasında vukû bulmuştur. Yazar bu baskıyı iyi tasvir ederek okuyucuya adeta o

tarihsel dönemi yaşatmıştır. Ancak Ehl-i Hadis kimliğinin oluşumu ve sonrasındaki tasnif döneminin şekillenmesinde ana etkenin Mihne süreci olduğunu söylemek tarihsel sürece haksızlıktır. Zira Mihne öncesinde hicri ikinci asrın başlarından itibaren Ehl-i Hadis – Ehl-i Rey kimliklerinin temel hatları olduğu gibi hadis ilminin hıfz-kitabet- tedvin-tasnif (muṣattaʿ, muṣannef...) aktığı bir mecra da aslında oluşmuştu. Akışı içinde ilerleyen hadis ilminde en önemli aktörler olan Hadis âlimlerinin kimliğinin oluşmasında ana payeyi Mihneye vermek biraz post modern durumun yazardaki yansıması olarak görülebilir. Zira postmodern bakış, kişi, olgu veya herhangi bir şeyin oluşumunda, bütünüyle sosyo-ekonomik ve kültürel çevrenin etkili olduğunu iddia eder. Dolayısıyla Rasûlullah'ın yaşantısı ve sözlerinin kimlik belirleyici özelliği, Ehl-i Hadisin kişilik, karakter yapıları ve kimliğin kendi iç dinamikleri tamamen devre dışı bırakılarak Mihnenin muhaddis kimliğini ve sonraki tasnif sürecini belirleyen ana etken olarak ilan edilmesi kanımca eksik bir değerlendirme olmuştur. Yazarın bu şekilde değerlendirme yapmasında kitapta Ehl-i Hadis ve Ehl-i Re'y ekollerinin oluşumuna dair bir yazının olmamasının da etkisi olduğu söylenebilir.

Kitabın sonraki yazılarında tasnif döneminin zirve isimlerinin eserlerini tasnif süreci, *Sahîhayn* ve Kütüb-i Sitte kavramlarının oluşum süreci ana hatlarıyla ele alınarak mihne döneminin devam etkisiyle müelliflere yöneltilen ithamlar ve gösterilen karşı tavırlar edebi anlatımın imkânlarıyla buluşturularak okura sunulmuştur. Usul anlayışının gelişmesi ve eser yazımında çevresel faktörlere temas edilen “usul arayışları” adlı yazıda (s.89-95) Râmhürmüzî (ö. 360/971) ile başlayan hadis usulü yazım serüveninin Hâkim (ö. 405/1014) ve Hâtib (ö. 463/1071) yolundan klasik kaynakların yazarları İbn Salah'a (ö. 643/1245) ve İbn Hacer'e (ö.852/1449) ulaşan gelişim serencamı anlaşılır bir dille ortaya konulmuştur. Muhaddis kimliğinin yanına “fakih” vasfının da eklendiği bir dönem olarak usul arayışı Ehl-i hadisın geniş manasıyla fıkha daha fazla önem verdiği bir zaman olduğunun altını çizen yazar usul çalışmaları ile hadis ilminin sınırlarının çizildiğini vurgular. “Biyografilerin İzinde” yazısında (s. 97-101) yüzlerce râvinin ve ilim adamının hayat hikâyesi ve ilim serüveninin anlatıldığı tarih, tabakât, rical ve sahâbe biyografilerini konu edinen muhaddis ve tarihçilerden İbn Sa'd'dan başlayarak alanın zirve ismi Zehebî (ö. 748/) ve İbn Hacer'e varıncaya kadarki gelişimi ve yazarın “tarihe düşülen notlar” (s.98) olarak nitelediği temel kaynakları anlatılmıştır. Bu eserler tarihin karanlık dehlizlerini aydınlatan öncü eserler olarak İslam ilim ve kültür tarihindeki mümtaz yerlerini almıştır

Kitabın “Daha Ötesine Bakabilmek: Şerhin İzinde” isimli yazısı (s. 103-109) hadislerin doğru anlaşılıp yorumlanmasını konu edinen şerhlerin başlangıçtan zirvesine ulaşan yolculuk güzergâhını gösteriyor okura. Garîbu'l-hadislerle başlayan yorum faaliyeti ilk sistematik şerhini Hattâbî (ö.388/998) ile elde etmiştir. Sonraki süreçte gelişerek büyüyen hadis yorumculuğu Nevevî (ö. 676/1277) ve sonrasında İbn Hacer ile zirvesine ulaşmıştır. “Muhaddis” kimliği yeni sıfatlarından birine daha kavuşmuş oluyordu bu te'liflerle: Şârih. İnterdisipliner bir özellik gösteren hadis şerhçiliğinin tarihi üzerine yazılan bu yazı İbn Hacer'in Buhârî şerhi *Fethu'l-bârî*'nin -eser ve müellifinin şöhretine eş olarak- öne çıkarıldığı bir şerh anlatısı olmuşsa da hadis yorumculuğunun temel uğrak noktaları dönem, isim ve eser üzerinden özet olarak iyi tasvir edilmiştir. Eserin son yazısı “Resmi kimlikle Tanışma: Medrese ve Tedris” yazısı (s. 111-118) İslam ilim tarihinin kurumsal yapısı medreselerin fonksiyonunu, yüzlerce yıllık ilmi birikimin muhaddis kimliği müderris sıfatıyla bulunduğu kurumsal eğitim ocakları olan dâru'l-hadisler yoluyla deruhte edilmesini tasvir etmektedir. İslam coğrafyasında yönetici, ulema ve eğitim arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önem arz eden bu kurumsal yapılar Daru'l-hadis'in-Nûriyye'den başlayarak Eşrefiyye dâr'ul-hadisine kadim İslam şehirleri Şam ve Kahire'de kurulan dâru'l-hadisler, meşhur hocaları ve tedris faaliyetinde okutulan eserlere temas ederek devam eder. Yazarın, Nevevî ve İbn Salah'ın Eşrefiyye medresesindeki hocalıkları esnasında kaleme aldıkları usul eserlerinden yola çıkarak vurguladığı hadis usulü yazınının gelişmesinde devlet destekli kurumsal yapıların verdiği sistematik eğitimle bağını kurması, yazıda altı çizilmesi gereken bölümlerdendir. Ancak yazının Şam ve Kahire merkezli kurumsal yapı anlatısı olduğu görülmektedir. Bu ikisinin dışında kalan şehirlerde kurulan yapılara mesela Anadolu Selçuklu şehirlerinde veya Osmanlı dâru'l-hadislerine bir paragrafla olsa bile temas edilmemesi yazının eksik kalan yönü olarak kaydedilebilir. Kitap 13 yazının ana hatlarıyla özetlendiği “Hasıl-ı Kelam: Muhaddisin Serüveni” adlı sonuç yazısıyla nihayete ermiştir. Yazar sekiz-

dokuz asırlık serüveni sade, akıcı ve anlaşılır bir üslupla nakletmiş ve asırların kahramanı “muhaddisin” meşakkatli hikâyesini anlatmak gibi ağır bir yükün altından başarıyla kalkmıştır.

Bütüncül/külli bakış parçaların birbiriyle ilişki ve etkileşimini dikkate almaya önem verir. Parçaya göre değerlendirme yapmak kuşatıcı bakışın önündeki en büyük engellerdendir. Zira parçada bulunmayan bütünde görünüp ortaya çıkabilir. Bu bağlamda eserin, hadis tarihini hıfz ve kitabetin tedvin, tedvinin tasnif, tasnifin usul ve şerh ile bağlantı ve etkileşimini bütün bir yapı içinde anlatan bir hüviyet arz ettiği belirtilebilir. Ayrıca hadis ilim tarihine külli bakışın muhtasar bir girişi addedebileceğimiz bu kıymetli eserin Ağustos ayında yayımlanmasından iki ay geçmeden Ekim ayında ikinci baskısını yapması okurda ve yayın dünyasında bulduğu karşılığı ifade etmektedir.

İnsan yaşadığı zamanın etkisi altındadır. Değerlendirmelerini kendi döneminde oluşan bakış açısı altında yapar. Bu durum kitabın bir yazısı ve farklı yazılarda bazı cümlelerde kendini hissettirmektedir. Mihne dönemi ve sonrasında “Ehl-i Hadisin kimliğinin oluşumu” ve “tasnifin şekillenmesi”nde Mu’tezilî zorbalığın etkisinin başa konulması, kanımca bir olgunun oluşmasında sosyo-kültürel, çevresel etmenlere başat rolü veren post modern bakışın etkisi altında yapılmış bir yorum olarak kaydedilebilir. Zira bir olgu ve olayın oluşum ve gelişiminde kendi iç dinamiklerinin, bundan kaynaklanan doğal akışın yok sayılması ya da etkisinin alt sıralarda kaydedilmesi eksik bir değerlendirme olacaktır.

Ayrıca eserde, hicri ikinci asrın başlarında ayrılmaya başlayan Ehl-i Hadis ve Ehl-i Rey ekollerine dair kuşatıcı bir yazının bulunması kitabın hacmini fazla artırmayacağı kanaatimizi belirterek yazarın sonraki baskılarda böyle bir yazı ilave etmesini ümit ediyoruz.

Kitapta usûl konularının anlatıldığı bölümlerde muhtemelen usûl kavramlarının zorluğundan dolayı edebî dilin biraz düştüğü belirtilebilir. Ayrıca hadis şerhçiliği ve kurumsal yapıların anlatıldığı kısımlarda şarih isimleri, eser ve kurumların dönemsellik ve bölgesel havzanın biraz daha genişletilmesi eserin bütüncül bakışına katkı yapacak unsurlardandır.

Bir kitabın okura sunabileceği en değerli şeylerden biri ona konusu hakkında perspektif/bakış açısı sunmasıdır. Kitabın sonuna ulaşan okurun konuyla alakalı karşılaşacağı hususlarda değerlendirme yapabileceği bir bakış açısına sahip olmasını eserin başarısı sayabiliriz. Ayrıca kitabın arka planında sürekli akan “hadis tarihi olağanüstülüklerin tarihi değil, bu işe gönül vermiş muhaddislerin olağanüstü çaba ve gayretlerinin tarihidir” düşüncesi net olarak okura yansımaktadır. Çağdaş bir hadis akademisyeni, Hadis ilminin temel serüvenini akademik metinlerin soğuk ve teknik dilinden uzak, sade ve akıcı bir anlatımla ele aldığı, edebî üslubun imkânlarını kullanarak okura, hakkında temel düzeyde bilgisi olmasa bile hadis tarihinin temel uğraklarını kolayca okuyup istifade edilebileceği hikâye tadında olgusal anlatıya sahip bir eser sunmuştur. Eseri önemli kılan diğer bir hususun öyküleyici ve betimleyici anlatımın imkânlarından yararlanılarak hadis tarihinin temel durakları, muhaddis sahâbenin çabalarından başlayarak hareket halinde kronolojik bir zaman içinde; olay, yer, kişi ve zaman öğeleri belirtilerek sade ve akıcı anlatım üslubuyla, bütüncül bir hikâye yapısı içinde sunulmaya çalışılması olduğu söylenebilir.

Tarihsel bir dönem nasıl anlatılmalı veya kurgulanmalı? Gerçekliğin yeniden üretildiği kurgusal roman tarzı bir yazın mı yoksa tarihî gerçeklere sınıksız bağlı olgusal külli bir anlatı mı tercih edilmeli? Hadis tarihinin veya hadis ulemasının tarihsel gerçekliğe dayalı olgusal ve külli anlatısı, hikâyesi veya romanı nasıl yazılabilir? Galiba bu eser hadis ilim tarihine külli bakışın muhtasar bir girişi sayılabilir. Bilgi veren kitaptan ziyade okuruna konu hakkında perspektif sunan bir eser olması bakımından da hadis alanıyla ilgili yazına yeni bir soluk getireceği muhakkaktır.

Finansman/ Grant Support

Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

The author(s) declared that this study has received no financial support.

Çıkar Çatışması/ Conflict of Interest

Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

The authors have no conflict of interest to declare.